

म. ग्रं. सं. ठाणे

वेपथू काव्य

सं. नं. १५२

पण.

प मातोश्री

म. गणेश मल्हार कळंबेकर

यांचे सेवेशी.

स्थळप्रत

म. ग्रं. सं. ठाणे.

मातोश्री,

हानपणीं अंकावर खेळवितां खेळवितां वात्सल्याच्या
 भरांत सहज बोधामृत पाजलेस, तेंच मला
 आज अमर करीत आहे. मी काव्य-सृष्टीच्या
 आनंदमय क्रीडावनांत विहरत आहे; हा
 वास्तविक भाषा अधिकार नव्हे, तो तूं
 दिलेल्या शिक्षणाचाच होय.

त्याचें हें फलरूप काव्य

मी तुझ्या चरणीं

पण करीत

आहे.

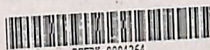
REFBK-0004264

REFBK-0004264

तुझा पुत्र,

—दामो

४२६४

REFBK-0004264

REFBK-0004264

प्रस्तावना.

काव्य हल्ले की, हृदयाला हलवून त्याच्या लाटा उसळवून वर आणावयाच्या, हा त्याचा साहजिक धर्मच आहे. या धर्माला जागणारे काव्यच पात्रता पावते. असे काव्य जगाच्या वातावरणांत आपणाला कायमच स्थान पहात असते. किंबहुना त्याचा तो अधिकारच होय. उज्जल हिराच कोंदणांत बसतो हे खरे पण, त्याला तेजस्विता, मोहकता, निर्मलता, पैलुधारपणा वगैरे स्वाभाविक गुण आंगी असतील तर; नाहीपेक्षां कांच आणि पाच सारखीच.

प्रस्तुत काव्याचे लेखक श्रीयुत कळंबेकर कवि यांचा परिचय करवीरवासियांना नवा नाहीच. पर-
स्थांना जरी ते नवे असले, तरी त्यांची ओळख अगदीं थोडक्यांत पटण्यासारखी आहे. जळगांवानंतर १४ वर्षांनीं निद्रित कवींना जागे करणारे करवीरीं जे कवि-

संमेलन भरलें त्याचे हे सेक्रेटरी होते, या एकाच
कारणानें ते महाराष्ट्राच्या परिचयाचे आहेत. त्यांची
रसवंती कोणास चाखावयास मिळाली असेल असें जरी
ह्मणवत नाही, तरी तीं करवीं तीं व इतकेंच पुष्कळशा
रसिकांना त्यांच्या काव्य वाचनानें पटली आहे. तिच्या-
बद्दल मी माझ्या भविष्य इतकेंच सांगतों कीं:—

काव्य गिरा बहु रुचिरा चतुरा प्रचुरा

सुसंगितासु-वस ॥

रंगी रंगवि रसिकां सर्वांनाही

प्रमोददा सु-वरा ॥

असाच दिव्य आमोद प्रसवणारी आहे; इतकेंच

नव्हे, तर सहज सृष्ट आहे. रसिकाला तिची लालसा

असावयाचीच. ती पूर्ण करणें हे माझ्यासारख्यांच्या

हातीं येणें होणजे—

“पुष्पांच्या सौगंधें सूत्रालाही

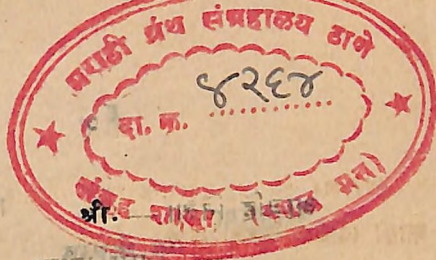
घेवे शिरीं वास ॥”

या सुभाषितास आणि ' मनुष्य-स्वभाव स्वभावे-
कच स्वार्थलोलुप असतो ' याला अनुसरून मीहि हें
अप्राप्य प्राप्त करून घेतो हातीं आलेले दवडून मनुष्य
स्वभावहीन तरी कां व्हावे? या हेतूनें खालील दोन
शब्द लिहिले. ॥ ३ ॥

प्रस्तुतच्या लघु काव्यांत कवि श्रायुत कळवेकर हें
गुढाच्या पाडव्यास जो रूढाचा ध्वज उभारिला जातो,
त्याजवर आपल्या मनांतील निरनिराळे विचार पुढे
मांडून ध्वजारापणाचे कारणाबद्दल साशंक आहेत.
त्यांचा विचार प्रत्येकास सहजी पटणारा आहे. उत्तर
जाणून आपण होऊनच समाज-चित्र पुढे आणतात.
तें चित्र इतकें उदावदार आहे कीं, त्यांच्या कारण
मिमांसेची निराशाच होते, जाणून स्वतः मौनावतात.
नंतर मनुष्यमात्राच्या महत्त्वाकांक्षेच्या सृष्ट स्वभावास
अनुसरून ध्वजाला जबाब विचारतात. पण त्याचे उलट
कौतुकच करतात. असा बहारीचा प्रसंगी मुकून
सोडिला आहे, तो मनन करण्यासारखा आहे.

खरोडर आपण दरसाल गुढी उभारितों, बण कवी
 कांहीं विचार करतों कां? नाही. तिचें कारण गुलद-
 स्तांतच राहते. कित्येक क्षणतः कां, ही ही नव्या
 वर्षाची आठवण आहे. पण त्यांना आमचें असें
 विचारणें आहे कां, प्रत्येक उगवता दिवस-मात्रकत्या
 दिवसानंतरचा-नवाच दिवस नव्हे कां? मग यांत
 अधिक तें काय आहे? श्रीविक्रमादित्याच्या संवत्सास
 कोणी गुढी उभारीत नाहीत, श्रीशालिवाहन शकालाच
 कां उभारिली जाते? याचा विचार केला आहे?
 जगांत रूढि रूढ कां होते याचा विचार कोण करणार?
 सर्वच गतानुगतिक अमतात उलट विचार करणारा
 एखादाच. ह्मणून सिंहावलोकन होऊन नवीन जोम
 यावा हें कवीचें हृद्गत या लघु काव्यांत बहारीने
 निगडित झाले आहे. हें सहज सृष्ट काव्य आंगच्या
 माधुर्याने, ओजस्वितेने, प्रसादानें वाचकांचें अंतःकरण
 आकर्षून घेणारें आहे. करितां काव्यविवेचन करण्याच्या
 भरीस न पडतां तें सहज पाचक व आमोदक आहे
 एवढेंच लिहून पुरें करितों.

भा. क. मं. चै. शु. १. / साधव गोपाळ बाफरेकर.

॥ ध्वज. ॥

“ शूरांनो या त्वरा करा रे ।

समतेचा ध्वज उंच धरा रे ॥

—केशवसुत.

सलज्ज असते

प्रभाकराचें

स्वागत करतांना ॥

तशीच दिसली

पूर्व सखी हे

॥ आजहि विघटांना ॥

अनुरागानें

लाल-लालसे

॥ गाल तिचे दिसले ॥

वसंतराधा

मम हौसिंह

मम हौसिंह

किंवा आळा

॥ हौसिंह ॥

हणुनी आदरिलें ॥

ध्वजा रोवुनी पंढर सार

॥ हौसिंह सर्वांनीं हें

स्वागत मांडिलें ॥

कीं सृष्टीचें ॥

॥ हौसिंह गूढ उकललें

ल्याचें स्मृति-चिन्ह ॥

गूढ हणोनी

गुढि नामें तें

शोभवितें सदन ॥

॥ हौसिंह ॥

झाल्याचें हें कार्य

हौसिंह

हौसिंह कसें पार

॥ हौसिंह भरोघरीं नाचें ॥

काय असावे

॥ जाणा ॥

॥ कारण मग हें

॥ निंजा-ध्वजारोपणाचें ॥

× × × × × ×

अस्पृश्यांचा

स्पर्श--काल हा

कारण कीं याला ॥

गुणकर्माचें

ज्ञाती--बंधन

पटलें विश्वाला ॥

गो--हंवरडा

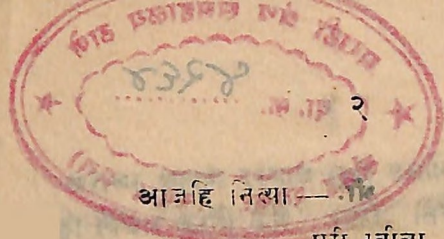
ऐकूं आला

काय कसायांना ॥

गो-रक्षण

कार्यास वाहिलें

निज अंतःकरणा ॥

आजहि नित्या —

परी रवीला

चुनही दिवले ॥

आनंदाचे

हृत्सोऽस्याचे

॥ अश्रु घनघनले निंगुड ॥

एकांताचे ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

तुम्हाला —

भाव आजहि

परस्परां कळले ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥

प्रेमाच्या

सृष्टीत चालती

॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

तेहि मांडिले

॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

दृष्टीला निज —

॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

हांसावें मग

॥ १ ॥

मुरकावें मग

॥ २ ॥

पदर सांवरून ॥

प्राचि-रवीच ॥ ३ ॥

असें खेळणें निवृत्ति ॥ ४ ॥

॥ ५ ॥

काय ॥ ६ ॥

कारण मग हें निवृत्ति ॥ ७ ॥

ध्वजारोपणाचें ॥ ८ ॥

॥ ९ ॥

॥ १० ॥

गत--विभवाचा

॥ ११ ॥

पूर्व दिशेला

॥ १२ ॥

वायू कीं वाहे ॥

भाग्यश्रीचें

॥ १३ ॥

पूजनं चालें

॥ १४ ॥

वसंतराधा

मम हौसिउ

मम हौसिउ

किंवा आळा

॥ मरुहोसि मरु

झणुनी आदरिलें ॥

ध्वजा रोवुनी पळलें मी

॥ हौसि सवानीं हें

स्वागत मांडियलें ॥

कीं सृष्टीचें मम मरुहोसि

॥ हौसि मरुहोसि

गूढ उकललें

त्याचें स्मृति-चिन्ह ॥

गूढ झणोनी

गुढि नामें तें

शोभावितें सदन ॥

॥ हौसि मरुहोसि

झाल्याचें हें कार्य

हौसि मरुहोसि

हौसि मरुहोसि

॥ हौसि मरुहोसि नाचें ॥

काय असावे

आज्ञा

कारण मग हे

॥ निंजा-ध्वजारोपणाचे ॥

× × × × × ×

अस्पृश्यांचा

स्पर्श--काल हा

कारण कीं याला ॥

गुणकमचि

ज्ञाती--बंधन

पटलें विश्वाला ॥

गो--हंवरडा

ऐकूं आला

काय कसायांना ॥

गो-रक्षण

कार्यास वाहिलें

निज अंतःकरणा ॥

मांगल्याचा

३ मलवट भरला

॥ जाणप विधवा--बाळांनीं ॥

किंवा गणिल्या

× × सवांठायीं × ×

पवित्र सर्वांनीं ॥

प्रीति विवादा

॥ लाप कि सज्ज होउनी

किंवा हें राष्ट्र ॥

खेळू लागलें

नसलं--किंवा

॥ लाप कि काय सारिपट ॥

‘ स्नेहलतेचा ’

लाप कि पटुनी किंवा

॥ लाप कि धनिका संदेश ॥

हुंड्यावांचून

हुंड्या सारिपट सुन--मुख बघण्या

॥ लाप कि शाला त्या हर्ष ॥

निज रत्नाची

राज घाटली

॥ किंवा जरटाना ॥

सावध झाले

काया दिवसाला

॥ अथवा घळचियल्या माना ॥

स्वधर्म-तत्वा

समजुनि ब्राह्मण

॥ काय चालले कीं ॥

त्यांची तेवीं

इतर जनांची

॥ घडली कीं एकी ॥

किंवा मम शिव —

राया कोले

॥ स्वर्गी अभिषिक्त ॥

महाराष्ट्राच्या

प्रेमें परितो

॥ आला कां येथ ॥

किंवा भगवन्

जिह्वा लनी

किंवा टिळक पातळ

॥ किंवा नूतनी अवतारे ॥

संरक्षाय

जिह्वा लनी

जिह्वा भीरतमाता

॥ किंवा किंवा करण्या कार्य पुरें ॥

राष्ट्र-सभेचें

जिह्वा लनी

जिह्वा विबुधमत शालें

॥ किंवा किंवा काय विजयि आज ॥

बहु दिवसांचें

जिह्वा लनी

जिह्वा मांगल्याचें

॥ किंवा किंवा फळलें हें काज ॥

पंजरबाधी

जिह्वा लनी

जिह्वा पंजाबाचा

॥ किंवा किंवा सिंह मुक्त झाला ॥

त्या दिवसाची

जिह्वा लनी

जिह्वा स्मृती राखिली

॥ किंवा किंवा की या दिवसाला ॥

जागा झाला

आगळी केली

पुनः काय तो

किं हिंसा

बंगाली वाघ ॥

पुनर्जना

तयें मांडिली

॥ प्रकट करि

येऊनी राग ॥

गोखिलबाजी,

गोपाळची

॥ गोपाळ

सरली कां निद्रा ॥

नृप-जन-संगम

करावयाला

॥ गोपाळ

साहियली निद्रा ॥

महाराष्ट्राच्या

× × पडल्या काळा ×

समर्प अवतरले ॥

सद्बोधाच्या

उत्तमाचार

अपीवर्ती

॥ गोपाळ

छत्रपती चढले ॥

॥ गोपाळ

फिरुं लागला

धवल यशे कीं

घरोघरी चरका ॥

श्री गांधींच्या

पवित्र कार्या

स्वदेश वळला कां ॥

कीं दासांच्या

स्वार्थत्यागें

चढुनी आवेश ॥

स्वार्थपरायण

स्वार्थत्यागें

नटला हा देश ॥

X X X X X X

॥ किरात हा देश ॥

समाजाकडे

पाहूं जातां

॥ काय दिसें सांगा ॥

सामाजिक

चळवळी निमाल्या

॥ येतां नच रंगा ॥

सांवट पडतां

निहां निहां

अस्पृश्यांचा

॥ विटाळ होतोच ॥

होतो ब्राह्मण

निपटूनि

कर्मावांचुन

॥ असला जरि नीच ॥

गो-हत्या त्या

निवडूनि

तुलाच होती

॥ कठोरशा हृदये ॥

रक्षण त्यांचें

मैंड किडु

कोण करीना

॥ धनें मनें देहें ॥

पुनर्विवाहा

निपटूनि

मोकळीक नच

॥ अद्यापी येथें ॥

अमंगला त्या

कालीमास

विधवा-बाल

॥ समजण्यांत येते ॥

प्रीती वांचुनि

मंगल उपास

जन्म गांठिही

॥ तशाच पडतात ॥

सौख्यपूर्ण

मंगल विधि

ससार भासतो

॥ असार निमिषांत ॥

स्नेहलतेचा

मंगल उपास

कुणा न पटला

॥ अजुनी संदेश ॥

जुळतीं लग्ने

मंगल उपास

पुढची

॥ दुष्टाची रास ॥

सरणावरती

मंगल विधि

जरी चालला

॥ अरु तरी होशी ॥

तोल देत

विष्णु-धर्म

डिण्डिनिर्लेजपणानें

॥ जे साधु जनी सठतो लमारीं ॥

आसी आचरूं

जानत नाही

खीसु जितोच धर्म ही

॥ कांढ जिण्हेउनि समजूत ॥

निज धर्माचा

जानत नाही

जेणे करीती

॥ रूप जिण्हेउनि पूर्ण अधःपात ॥

राष्ट्रीय प्रश्ना—

जेणे करीत

जिण्हेउनि कडे यहातां

॥ जिण्हेउनि जीणविपरित थाहूनी ॥

मतामतांचा

जिण्हेउनि

उपपन्न तीर्थाडगुप्त शाला

॥ जिण्हेउनि तलावराज्य कोठोनी ॥

सूतावांचुनि

जेणे करीत

जेणे जिण्हेउनि 'स्वराज्य' अडले

॥ जेणे करीत जिण्हेउनि स्थानाचें ॥

मोह--पटलही

तई लति

नाणवहे गेलें नाहीं

॥ त्रिप्रास त्रिया निज राष्ट्राचें ॥

निद्रित जनता लंकास त्रिप्रास

३ मंगल ऐकेना मुळि

॥ त्रिप्रास निज राष्ट्राची हांक ॥

विजय कशाचा त्रिप्रास त्रिप्रास

त्रिप्रास होइल जेथें

॥ त्रिप्रास त्रिप्रास मत नाहीं एक ॥

नसेच येथें — त्रिप्रास त्रिप्रास

त्रिप्रास रक्षणकर्ता

॥ त्रिप्रास त्रिप्रास कोणहि कोणाचा ॥

नाशास्त्व त्रिप्रास त्रिप्रास

त्रिप्रास त्रिप्रास झगडति परस्पर

॥ त्रिप्रास त्रिप्रास भाऊ न भावाचा ॥

साधू भोंदू त्रिप्रास त्रिप्रास

त्रिप्रास त्रिप्रास एकाचि येथें

॥ त्रिप्रास त्रिप्रास मुळीं नसे भेद ॥

१५

नीती गेली

भरला सारा

॥ पाखंडी वाद ॥

सांग समाजा

हर्ष जाहला

॥ कसला तरि तुजला ॥

विजय--ध्वज

लाविला कोणता

शूरपणा केला ॥

मंगल नाही

विजयहि नाही

ऐशा समयाला ॥

विजय--ध्वज मग

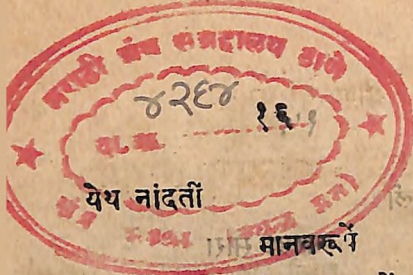
॥ काय क्षणोनी

एथ उभा केला ॥

महन्मंगला

ध्वजा कशी तूं

फडफडशी येथें ॥

येथ नांदती

मानव रूपे
॥ साह भैसुराशी भूतें ॥

अशा स्थळां कां

फडफडशीरे

॥ सांग सांग मजला ॥

चैतन्याचें—

नावच नाही

॥ अस्त्या समयाला ॥

॥ सांग सांग मजला ॥

॥ सांग सांग मजला ॥

(सर्व हक्क लेखकाचें स्वाधीन ठेविले आहेत.)

REF3K-0004264

REFBK-0004264